KØBENHAVNS UNIVERSITET

DEN ÆSTETISKE DIMENSION

Et blik på sanselig erfaring som grundlag for læring, dannelse og erkendelse, gennem et studie af performancegruppen Sisters Hope og værket Sisters Academy #3

Mikkel Dahlin Bojesen · Bachelorprojekt · 2016
v/ Ragni Linnet

Kunsthistorie
Institut for Kunst og Kulturvidenskab

Mikkel Dahlin Bojesen (rjx863)
Vejleder: Ragni Linnet
17. maj 2016
53717 ans / 22,5 ns

ABSTRACT

In early April this year, the Danish government formed a legislation to reform the object clause pertaining to Danish highschools, whereby the goals of teaching now aim to form skill sets needed to perform within a corporate environment, thereby removing all values of human sensibility. This bachelor project examines how the aesthetic dimension can create a foundation for an alternative and sustainable line of thought concerning education. Using my first hand experience in the performance installation Sisters Academy as a point of departure, I undertake an analysis of the critical theory that supports the aesthetic dimension and comment on the repressive movement this reform ensues.

Sisters Academy is an art based research project, which manifests as an aesthetic school that focuses on developing new modes of sensuous learning. Through immersive performance strategies and the otherworldliness of art, they facilitate open exploration of the aesthetic dimension with the articulated social agenda to make a change in the way society establishes education.

Through the works of Fredrich Schiller, Theodor W. Adorno, Herbert Marcuse and John Dewey amongst others, I argue that sensuousness and the aesthetic dimension can create a vital foundation for learning and education. I conclude that the repression of capitalist society is creating one dimensional human beings, and that the aesthetics needs to be the core of educational thinking, to create a playfull life of value for the individual.

INDHOLDSFORTEGNELSE

1. INDLEDNING **3**

2. FREMGANGSMÅDE OG AFGRÆNSNINGER **5**

3. WELCOME TO SISTERS ACADEMY **6**

3.1. The Boarding School og The Takeover 7

3.2. Ekfrase 8

3.3. Sisters Hope 10

4. DET ÆSTETISKE **11**

4.1. Æstetikbegrebet 12

4.2. Kunstbegrebet 15

4.3. Æstetik og samfund 15

4.4. Æstetik og dannelse 17

5. DEN ÆSTETISKE DIMENSION **20**

5.1 Sisters Academy i et dannelsesperspektiv 20

6. KONKLUSION **21**

LITTERATUR **24**

1. INDLEDNING

"[...] mennesket leger kun, når det i ordets fulde betydning er menneske, og kun når det leger er det fuldt og helt menneske."[1] Sådan skriver den tyske digter og filosof Friedrich Schiller (1759-1805) i brevsamlingen *Menneskets æstetiske opdragelse* fra 1795, med tanker på eksplicit lige prioritering mellem det sensitive og det kognitive som en essentiel balancegang i menneskelig udvikling og liv. En tankegang, der i min optik er til at overse i de seneste begivenheder i dansk uddannelsespolitik.

Den 6. april i år præsenterede det danske Ministerium for Børn, Undervisning og Ligestilling et udspil om reform af gymnasiet, kaldet; *Fra Elev til Studerende - klædt på til videre uddannelse*.[2] Udspillet baserer sig på fire søjler, udelukkende orienteret omkring kompetencemålene: Innovation, digitale kompetencer, globale kompetencer og karrierelæring. Regeringen ønsker med forslaget at *opdatere kravene til almen dannelse* og at *modernisere gymnasiets tilgang til almendannelse og studieforberedelse* og dermed rette uddannelse mod arbejdsmarkedets behov. Ifølge lektor ved Danmarks institut for Pædagogik og Uddannelse, Thomas Aastrup Rømer,[3] objektiverer og mekaniserer forslaget det enkelte menneske, og repræsenterer en *ideologisk undertrykkelse* og *en statsdirigeret udslettelse af pædagogisk dømmekraft*. Dette konstituerer gymnasiet som målorienteret instrumentaliseret trappestige, alene rettet mod et arbejdsmarked og specifikke kompetencer frem for at være grundlag for en *hel* almenmenneskelig dannelse. Begrebet dannelse og dets grunddynamik tager derved en drejning der synes endimensionel og præstationsorienteret,[4] hvis man følger tematikker fra Frankfurterskolens Herbert Marcuse (1898-1979). Er kompetencer et udtryk for et menneskes identitet? Med besnærende formuleringer forestiller regeringen sig, at en instrumentaliseret detailstyring af elever og en industriel produktorienteret formålstjenestelighed i uddannelse, hvor arbejdsmarkedskompetence afløser dannelse, vil skabe hele demokratiske medborgere. Men der mangler noget i den ligning. Er dannelse i bredeste forstand ikke et begreb der er orienteret mod at skabe

---

[1] Schiller, Friedrich: *Menneskets æstetiske opdragelse*, Gyldendal, 1996, ISBN: 8700256080. p. 76.

[2] Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling: Fra Elev til Studerende - klædt på til videre uddannelse. Regeringen. 2016. ISBN: 9788793214866.
Udspillet kan bla. findes på ministeriets hjemmeside: *uvm.dk*

[3] Rømer, Aastrup Thomas: "Regeringen har med 20 linjer udslettet gymnasiets værdier", *Dagbladet Information*, Debat, 27. april 2016.

[4] Marcuse, Herbert: *Det én-dimensionale menneske*, Gyldendals Uglebøger, 1969, 2. oplag. p. 137.

mennesker i både det indre og det ydre liv? Kan det være menneskeligt værdibaseret at stille økonomisk rentabilitet over selvstændig tænkning? *Kompetence* er ikke et ord jeg betragter som negativt, men det ser ud til at bære noget af det som Friedrich Nietzsche (1844-1900) kaldte for *slavemoral*[5] med sig, hvor mennesket underlægges ydre systemers logik og dermed indgår en livsfornægtende kontrakt med sig selv. Rømer kalder regeringens nye udspil for en *undertrykkende ideologi*, og dette er en holdning jeg tilslutter mig. Det er i høj grad undertrykkende, men hvad er det der mangler? Hvad har de overset? Hvorfor virker det så benhårdt og ufølsomt? Måske *opdateringen* og *moderniseringen* bør gå i en radikal anderledes retning. Måske problemet stikker dybere end bare et reformudspil. Måske problemet ligger i den måde vi tænker samfund på? Måske løsningen ikke ligger i et ideologisk moralpolitisk begrebsapparat. Måske dele af svaret faktisk ligger i kunsten - eller rettere i æstetikken?

Det omfangsrige kunstværk og performanceinstallation Sisters Academy #3[6] har i denne sammenhæng meget at tilbyde. Motiveret af, hvad projektet kalder en *generel lidelse i samfundet*, forårsaget af moderne tids fremelskelse af et præstationsprincip,[7] og systematisk undertrykkelse af sanser og følelsesliv, manifesteres værket som en alternativ skole, der inviterer til at undersøge og forske i nye tilstande for erkendelse, dannelse og læring. Med udgangspunkt i det sanselige og ved hjælp af kunstens transformative potentiale og særlige anderledeshed, danner Sisters Academy rammen om legemliggjorte spørgsmål til menneskelige værdier, i et interaktivt og kollektivt eksperiment der frit undersøger, hvordan en skole grundlagt på æstetiske værdier ville tage sig ud. Projektet er ikke et politisk utopia og opstiller ikke implementerbare svar ved et fiktivt narrativ, men skaber gennem dybe andenverdenslige oplevelser i unormale omgivelser, mulighed for at individet frit kan *lege* sig ind i et andet forhold til tilværelsen, i Schillersk forstand. Dermed stiller Sisters Academy grundlæggende spørgsmål til den vestlige verdens fokus på det rationelle erkendelsesmodus og åbenbare rentable vækstorienterede dannelsesideal, og varsler derigennem en frigørelse gennem et nyt paradigme i mellemmenneskelig tænkning - den æstetiske dimension.

---

[5] Nietzsche, Friedrich: *Antikrist*, Det lille Forlag, 3. oplag, 2005: ISBN: 8791220181. p. 24.

[6] Se *www.sistersacademy.dk* eller *www.sistershope.dk*.

[7] Marcuse, Herbert. 1969. p. 73

Jeg ønsker i dette bachelorprojekt at undersøge, hvordan kunstens metode, det æstetiske, kan danne grundlag for en anderledes og bæredygtig tænkning af uddannelse. Med udgangspunkt i værket Sisters Academy #3, mine egne observationer som performer i projektet, grundlæggende æstetiske teorier og erkendelsesteoretiske overvejelser, vil jeg finde ud af, hvordan sanselig erkendelse i et dannelsesperspektiv kan tilbyde en anden og mere værdig drejning end den der bl.a. ses i regeringens nye udspil. Med andre ord er det relevant at spørge: Kan sanselighed danne grundlag for erkendelse, dannelse og læring? Kan den æstetiske dimension danne grundlag for, hvordan vi skaber uddannelse?

2. FREMGANGSMÅDE OG AFGRÆNSNINGER

I det følgende vil jeg indledningsvis præsentere Sisters Academy som værk og vision, samt give udtryk for mine egne erfaringer som performer i projektet. Dernæst vil jeg redegøre for min forståelse af æstetik som sanselig erkendelsesmodus, gennem et blik på Alexander Gotlieb Baumgarten (1714-62), Immanuel Kant (1724-1804) og Friedrich Schiller. Herefter vil jeg gennem en række kulturkritiske stemmer og pædagogiske overvejelser, der inkluderer bla. Herbert Marcuse, Theodor W. Adorno (1903-1969) og John Dewey (1859-1952), analysere relevansen af et sanseligt erkendelsesmodus i uddannelse, for derefter at afrunde i et opsamlende og konkluderende afsnit.

Jeg betragter ikke dette bachelorprojekt som en politisk svargenerator eller et ideologisk manifest, men gennem min medvirken i Sisters Academy, min humanistiske faglighed og mit kunstneriske engagement, er det i sagens natur ganske umuligt for mig at forholde mig udelukkende objektivt til feltet. Med forbillede i nyere akademisk skrivning, anser jeg dog ikke dette for et problem, tværtimod.

Det ville være nærliggende at betragte dette projekt ud fra en performance- eller teatervidenskabelig vinkel ved at bearbejde forholdet mellem fiktion og virkelighed; eller at udfolde dybdegående analyser af tingenes tilstand ud fra et sociologisk, samfundsvidenskabeligt og pædagogisk blik. Der findes desuden et stort omfang af moderne empirisk forskning inden for lige netop dette felt, men her vil jeg dog benytte fagets grundlæggende tematikker og teoretisk fokusere på potentialet i den æstetiske relevans for uddannelse.

3. WELCOME TO *SISTERS ACADEMY*

Sisters Academy #3 er den hidtil største immersive performanceinstallation[8] i det omfangsrige nordiske kunstbaserede forskningsprojekt af samme navn, skabt af performancegruppen *Sisters Hope,* hvor der som nævnt tidligere, arbejdes ud fra en præmis om at undersøge nye modus for erkendelse, dannelse og læring. Gennem omfattende scenografiske virkemidler og performative strategier, skaber værket en rummelig og tidslig totaloplevelse, og giver i sin helhed en mulighed for ubunden sanselig udforskning af både sig selv og andre i en poetisk omgang med tilværelsen. *Poetisk* skal i denne sammenhæng forstås som åben følelsesmæssig oplevelse, der ikke er omfattet af faste definitioner eller sikre begreber.[9] Performere og deltagere skaber ligevægtigt værkets karakter og danner i hinandens nærvær den samlede oplevelse. I ønsket om at rykke grænserne for tænkning, og at skabe et mere sanseligt fokus i fremtidens verden, er skolen et grænsesøgende helhedsværk der udfordrer den enkeltes følelsesmæssige søgen. Som rammeværk tilbyder skolen nye refleksive og kropsliggjorte muligheder, for skabelse af værdier i et æstetisk dannelses-perspektiv. Værket er desuden forankret i dybdegående forskning, der viser sig i kraft af simultan indsamling af empiri på området.

Sisters Academy #3 er et todelt projekt der, med rødder i tidligere opsætninger,[10] fandt sted i Sydsverige og udmøntede sig dels i *Part 1: The Boarding School,* Malmö og dels i *Part 2: The Takeover,* Simrishamn.[11] Projektet er støttet af Statens Kunstfond og vinder af Bikubefondens udstillingspris Vision 2016.[12]

---

[8] Immersiv performanceinstallation dækker her over begrebet *immersive performance,* hvor en iscenesat stedspecifik lokalitet danner komplet ramme om fordybelse i en form for fiktion eller alternativ virkelighed. Som andet eksempel på denne slags performance kan nævnes performancegruppen SIGNA.

[9] Jeg tænker poesibegrebet med inspiration fra den italienske, nymarxistiske teoretiker Franco “Bifo" Beradi: “Poetry opens the doors of perception to singularity. Poetry is language’s excess: poetry is what in language cannot be reduced to information, and is not exchangeable, but gives way to a new common ground of understanding, of shared meaning: the creation of a new world. Poetry is a singular vibration of the voice. This vibration can create resonances, and resonances may produce common space.” Se Berardi, Franco “Bifo": *The Uprising: On Poetry and Finance*. Semiotext(e), 2012. ISBN: 9781584351122. p. 147

[10] Sisters Academy #1 på FLOW i Odense, Danmark, og Sisters Academy #2 i Nuuk, Grønland.

[11] Sisters Academy #3 var delt i to dele. Part 1: The Boarding School fandt sted på spillestedet INKONST i Malmö, Sverige, efteråret 2015, og Part 2: The Takeover på gymnasieskolen Nova Academy i Simrishamn, Sverige, vinter 2016. www.sistersacademy.dk

[12] Se evt. www.bikubenfonden.dk/udstillingsprisen-vision

3.1. *The Boarding School* og *The Takeover*

The Boarding School havde en varighed på nonstop tre uger og var en totalinstallation, hvor det store spillested INKONST i Malmö blev transformeret fuldstændigt. Lokalerne undergik en scenografisk forandring i både lys, lyd og indretning, hvilket omsluttede deltagere og performere i en komplet helhedsoplevelse. Som deltager på denne kostskole var man indskrevet som elev i mindst firetyve timer, og inviteredes til at tage del i den sanseundersøgende undervisning, faciliteret af performere/lærere som f.eks *The Shapeshifter*, *The Nurse*, *The Gardener* og *The Mechanic*.[13] Således spiste, drak og sov alle i installationen, hvor de genkendelige normer for skolegang og sociale møder var ophævet eller vendt på hovedet. Gennem deltagelse i rituelle akter, nærværende møder, poetiske oplevelser og tidsløse undervisningssituationer, blev den æstetiske nysgerrighed sat på dagsordenen i sanselige landskaber og følelsesmæssige påvirkninger. Deltagerenes almindelige værensmodus og sociale status blev grundigt udfordret gennem en kraftig og facitløs opdagelsesrejse gennem organiske dunkle drømmespil. En andenverdenslig sløret tilstand af uvished opstod, tog over og fungerede som et mulighedsrum. Et rum, der gav opmærksomhed til indsigter, den normale virkelighed ikke er bevågen over for. Performerne/lærerne var ikke bundet op på en inddeling i specifikke fag eller kundskaber, som det ses i en traditionel skole, men var en ydre legemliggørelse af deres indre poetiske liv og potentiale. Deres *undervisning* afhang derfor af deres egen søgen og nysgerrighed, og de blev en slags ligeværdige inspiratorer og guider for andre deltagere i installationen. Deltagernes/ elevernes *læring* havde heller ikke noget fast defineret pensum eller mål, men kom på samme måde an på den enkeltes rejse, søgen, erfaringer og lyst. Foruden eleverne og lærerne deltog en række forskere og kunstnere løbende, og benyttede formatet som grundlæggende udforskning af deres eget uddannelsesvidenskabelige eller kunstneriske felt.

The Takeover[14], den anden del af projektet, trak på de grundlæggende samme visioner og logikker som *The Boarding School*-formatet, men udmærkede sig anderledes ved, reelt at overtage lederskabet af en gymnasieskole og ændre alle dennes normale omstændigheder. I lighed med den første del, benyttedes der her de

---

[13] Hallberg, Gry Worre: "Keynote: Sisters Academy. intervenerende performance praksis og sanselig uddanelse", *BUKS – Tidsskrift for Børne- og Ungdomskultur*, Nr. 61, Årgang 33, 2016, ISSN: 09076581. p. 43

[14] Hallberg, Gry Worre, 2016. p. 46

samme grundstrukturer, som scenografi, lyd og lys, samt den performative præmis til at danne ramme for undersøgelsen, men i dette tilfælde var Sisters Academy en inspirationel præmis, der var kilet ind i skolens normale struktur. Dette manifesterede sig som et kraftigt samarbejde mellem performere og de allerede tilstedeværende lærere og elever. Dette betød at installationen her ikke var for forhåndsinteresserede billetkøbende voksne, men for unge elever og professionelle lærere, hvis hverdag uvildigt blev transformeret i hele to uger. Undervisningen forblev således i traditionelle modi, men skubbet, rykket og udfordret af visionen – både til frustration og inspiration for alle implicerede. Performerne var således ikke lærer, men en del af skolestaben. De engagerede sig i fagene sammen med både lærerne og eleverne og faciliterede en divergent tænkning og undersøgelse – alle på hver deres måde, med deres egen tilgang. Begge formater havde sine forskellige klare styrker og dybder, men i *The Takeover* blev der skabt et grundlag for en intervention i skolesystemet og en direkte implementering af sanselige strømninger, i og med at lærerne direkte skulle forholde sig til, hvordan de ville udføre deres undervisning med det nye mål: at stimulere mere sanselig erkendelse, læring og dannelse.[15] Det havde også stor effekt på de sociale forhold på skolen. Dels søgte lærere og elever på lige fod at finde vej gennem projektet, dels blev de normale sociale grupperinger og roller vendt op og ned, så samspillet mellem eleverne ændrede sig markant.

3.2. Ekfrase

For bedre at kunne give et indtryk af, hvordan det var at være på Sisters Academy, følger her en ekfrase over min egen oplevelse af at være performer i projektet. Dette gør jeg for at eksemplificere min oplevelse af det æstetiske og for at præcisere grundlaget for min videre analyse.

"Jeg står i midten verden. En verden der er underligt fremmed, men alligevel meget genkendelig. Jeg er hjemme, selv om jeg aldrig har været her før. Jeg er iklædt sort kittel og arbejdstøj som en grovsmed og tænker på den fornemmelse det er at se en solnedgang. Stille. Jeg har iført mig en sort ruskindsmaske der dækker min mund og manifesterer mit valg om ikke at tale i tre uger. På maven har jeg fastspændt en maskine i rustent udseende der med en kunstig kodet kvindestemme kan sige, hvad jeg taster ind på et lille tastatur. Jeg har ikke talt i nogle dage nu, og der begynder at blive stille i mit sind. Jeg er blevet bedre til at lytte end jeg plejer at

[15] ibid. p. 49

være, ikke bare til andres ord, men også til deres bevægelser. Jeg deler noget helt essentielt med alle dem der omgiver mig, både elever og lærere. Jeg ved ikke, hvad de hedder, jeg ved ikke, hvad de normalt arbejder med, jeg ved ikke, hvilken musik de kan lide, men jeg kender dem bedre end jeg nogensinde har kendt nogen. Jeg er badet i rødt lys, og et langstrakt svævende lydlandskab af klokker, gentagelser og åndedrag flyder rundt omkring mig og ind i mig. Alle møbler er udefinerbart af ældre karakter. Jeg mærker aftegningerne af mine fingre changerer i det svage lys på en veloursofa. Jeg smiler til The Shapeshifter *der indefra oversætter den pulserende lyd i rummet til små lette stød med hoften. Hun smiler tilbage på en sorgmodig, men vitaliserende måde, og siger højt: "Walk!" Mine læderstøvler klikker blødt mod gulvet, da jeg adlyder hende og træder ind i spisesalen. Spredt ved de lyserøde langborde sidder en gruppe elever i hvide skjorter og røde seler og fanger flygtige tanker i deres notesbøger, som var de på sommerfuglejagt.* The Gardener *sidder roligt i en sofa og snitter i sit hjerte. Der er gået orm i, viste han mig forleden. Jeg mærker hele min krop, og jeg har lyst til at græde. Intet blik på mig giver sig til udtryk i en dom. Jeg er fri. Jeg er den eneste dommer over mine handlinger. Det føles som om, at tiden står mærkeligt cirkulært i stampe, som hvis årsag og virkning et øjeblik havde valgt at være uvenner og ikke gad at have noget med hinanden at gøre. Alle de begreber jeg normalt orienterer mig efter findes ikke her. Det er rart. Jeg er håndværkets mand. Der sker noget, når jeg er i direkte kontakt med tingene, når jeg kan mærke min indflydelse på et materiale. Om et øjeblik modtager jeg en gruppe studerende i mit rum, der er fyldt med wire, maskiner, skruer og bøger. Vi skal bruge en rum tid sammen. Vi skal bygge digte. Jeg går forbi* The Sister. *I dag er hun åben, tilfreds og spraglet, med blomster i håret. I går bar hun de uhyggelige træk ved et kattevæsen og dets forførende natur. Hun er rektor på skolen. Det var hende der langmodigt viste mig, at den håndgribelige verden ikke kun er, hvad vi definerer den som værende, men at vi kan benytte os af mange forskellige blik på den, og at vores erkendelse af verden fremtræder gennem disse blik. Det poetiske blik. Dette er ikke en drøm, det er ikke en fiktion; det er virkelighed. En anderledes virkelighed end den jeg er vant til, men mere virkelig end noget andet jeg har oplevet. Jeg er aktør og observatør på samme tid. Jeg er på en gang aktiv og passiv. Jeg tænker på de tres til halvfjerds andre skæbner der bevæger sig rundt i bygningen omkring mig på deres egen rejse – kort*

eller lang. Der er ikke meget der er forståeligt omkring mig, men jeg begriber det, jeg mærker det. Det er et sanseligt rum. Et rum for sanselig erkendelse."[16]

Det, der i denne sammenhæng har fået min opmærksomhed efterfølgende er, hvordan min oplevelse af virkeligheden fremtrådte, som en flydende størrelse og ikke var en absolut konstruktion. De begreber, der almindeligvis udgør mit sociale kompas blev vendt på hovedet, og alle de normer jeg igennem tiden har identificeret mig med, dannede ikke væsentligt grundlag. Jeg opdagede til min overraskelse, at de mennesker der omgav mig var mere end summen af deres bedrifter, og at min skolede og analytiske tilgang til moralske enheder som rigtigt og forkert, blev udfordret. En yderligere betragtning var, at omgivelserne rykkede tættere på og blev nærværende for mig; en autencitet der bestod i en direkte ageren med verden, i verden, og ikke en tænkt distance til den. Fænomenologiens princip om, at mennesket ikke kan betragte verden udefra, men *altid allerede er i verden*,[17] udgjorde således et vigtigt element i mine oplevelser, og fremstod som et objekt for sanseligheden, snarere end for logikken.

3.3. Sisters Hope

Sisters Hope blev grundlagt i 2007 af Anna Lawaetz og Gry Worre Hallberg og er i dag ledet af sidstnævnte. Gruppen består formelt set af en større række af internationale performere, scenografer, lyd- og lysdesignere, grafikere og administratorer,[18] men er også vokset til en form for avantgardistisk bevægelse der rummer ligesindede inden for mange forgrenede og forenede felter. Gennem en dyb ambition om at demokratisere det æstetiske[19], og en interaktiv performativ præmis, forholder gruppen sig som sagt til, at eksperimentere med anderledes modaliteter i dannelse. Dette drives af et *håb* om at etablere et *sanseligt samfund*, hvor en æstetisk dimension antager centeret for tanke og handling, og ikke hverken en religiøs, en politisk, eller en økonomisk dimension.[20] Da det sanselige samfund ikke har været etableret endnu, er det i sagens natur umuligt for gruppen at forudsige præcis, hvordan det vil tage tage sig ud, så de har taget sig til opgave, at undersøge

---

[16] Noter fra egne optegnelser som performer i Sisters Academy #3

[17] Martin Heidegger. Thyssen, Ole. p. 581

[18] Hallberg, Gry Worre. 2016. p. 43

[19] ibid. p. 64

[20] ibid. p. 35

dette. Uddannelsesinstitutionen er i høj grad definerende for samfundets værdiladning, og derfor er det også ret beset her undersøgelsen finder sted i projektrækken Sisters Academy.[21] Ved radikalt at placere sig i grænselandet mellem aktivisme, forskning, uddannelse og kunst, er Sisters Academy derfor både æstetisk, performativt og interventionelt forankret i virkeligheden. Med en synkron tilstedeværelse af disse logikker, undersøger projektet således mulighederne for et fremtidigt bæredygtigt samfund, der kan facilitere værdier som b.la. sanselighed, følelser, empati, diversitet og poesi, og lade dem definere de aspekter der udgør andre aspekter i vores hverdag og vores tænkning af samfund i et almenmenneskeligt perspektiv.[22]

Hvad har en gruppe som Sisters Hope og kunsten gøre i forhold til samfundet og den måde der tænkes uddannelse? Hvad ligger til grund for denne vision om det sanselige som erkendelse? I det følgende vil jeg redegøre for potentialet i det æstetiske og analysere muligheden for undgå den endimensionaliet, jeg i min indledning har anklaget regeringens reformudspil at basere sig på.

4. DET ÆSTETISKE

Æstetik er en umådelig kompleks størrelse, der har været tilknyttet mange betydninger, begreber og formål gennem nyere tid. Nogle spor af definitioner kan lyde på, at det forstås som *læren om det skønne* eller som *kunstens filosofi*,[23] men et andet spor kan knyttes an til noget mere fundamentalt – nemlig sanselighed.[24] På baggrund af Alexander Gotlieb Baumgartens opfattelse af æstetik som sanselig erfaring, og Immanuel Kants distinktion mellem sindets fakulteter, tager jeg i min forståelse udgangspunkt i Friedrich Schillers eksplicitte fokus på opdragelses-perspektivet i legesygen[25] mellem det kognitive og det sanselige, og binder i det følgende dette op på bl.a. Theodor W. Adornos og Herbert Marcuses begreb om frigørelse gennem den æstetiske dimension.

---

[21] Hallberg, Gry Worre. 2016. p. 43

[22] Hallberg, Gry Worre. 2016. p. 36

[23] *Politikkens Filosofi Leksikon*, Politikkens forlag, 2. udgave, 1. oplag, 2010, ISBN: 9788756750021. p. 744.

[24] ibid ibid.

[25] Jeg bruger her det danske ord *legesyge* for letlæselighedens skyld, men jeg foretrækker forståelsen af det engelske udtryk *playfulness,* hvilket ikke rummer et latent element af mani eller sygdom. Herefter vil jeg også benytte ordet *legelyst* og referere til samme betydning.

4.1. Æstetikbegrebet

Det er ikke før tiden omkring Alexander Gotlieb Baumgarten, at selve ordet æstetik så dagens lys.[26] Med rødder i den begyndende opløsning af det hidtil fællesvestlige verdensbillede, hvor religionens magt som samlende faktor svækkedes, en større social dynamik etableredes og et stigende blik for moralens fluiditet åbnedes, opstod også nødvendigheden for at gøre kunsten fri af moralen.[27] Hentet fra det oldgræske ord αἰσθάνομαι (aisthánomai; at fornemme eller at sanse), og i reaktion på René Descartes (1596-1650) og Gottfried Wilhelm Leibniz (1646-1716), indkredsede Baumgarten et almenmenneskeligt erfaringsfelt der ikke tog afsæt i definerbar eller klar og distinkt viden,[28] men omhandlede menneskets følsomhed over for den umiddelbare verden. Altså en tydelig erkendelse af verden, der ikke kan føres til korrelat i logiske begreber, så som farver, dufte og smagsfornemmelser, men tager udgangspunkt i at erkende noget på en sensitiv måde, og ikke et materiale for den logiske erkendelse.[29] Tanker om det skønne og kunstens system som et socialt nyttebegreb havde floreret i århundreder. Det havde haft den paradoksale karakter, at det sanselige, eller intuitive om man vil, havde moralske kvaliteter som dels et guddommeligt element, og dels et forkasteligt dyrisk element. Først med Baumgarten varsledes den filosofiske beskæftigelse med sensibilitet som sit eget felt, hvor den logiske uklarhed i det sanseliges natur, blev en egenskab med sin egen ret.[30] I værket *Aesthetica* (1750) formulerede han begrebet æstetik som en pendant til tidens fornufts- og logikbaserede erkendelsesform, og tillagde det en selvstændig ontologisk vinkel: Hvad sandheden var for rationalet, var skønhed for sanserne.[31] Med andre ord introducerede han en omformulering af tidens idé om det fornembare og irrationelle som *dunkelt*[32] og *flygtigt*, og erstattede det med begrebet sanselighed, som en erkendelsesevne der var fungerede på sin egen måde. Det var dog ikke før Immanuel Kant, at begrebet teoretisk fæstnede sig med en hvis værdi og ansås

---

[26] Schiller, Friedrich: Per Øhrgaard. p. 6

[27] ibid. p. 7

[28] Thyssen, Ole: *Det filosofiske blik*, Informations forlag, 2012, ISBN: 9788775143283 p. 221.

[29] Austring, Bennyé D: "Æstetik er også en måde at erkende på", Liv i Skolen, Nr. 3/2011, ISSN: 13982613. p. 11.

[30] Thyssen, Ole. p. 421

[31] *Politikkens Filosofi Leksikon*. p. 745

[32] Thyssen, Ole. p. 230

enestående uden en bundethed til at tjene formel vidensdannelse, det sande eller det etiske. Selvom Baumgarten indkredsede begrebet æstetik, betragtede han dog stadig systematisk det sanselige i et rationelt videnskabeligt lys, som en lavere del af en klar hierarkisk opbygget erkendelseslære.[33]

I værket *Kritik af dømmekraften* (1790), etablerede Kant i både opposition til og i forlængelse af førnævnte tankegang, en æstetisk begrebslighed, der frigjorde sanseligheden fra et ontologisk formålskrav, og benævnte den som en reflekterende dømmekraft – og lod skønheden være en *leg* mellem sindets fakulteter. Kant lod dømmekraften bygge bro mellem rigerne i sin systematisk delte verden, der havde *den rene fornuft* og naturens nødvendighed på den ene side, og *den praktiske fornuft* og den moralske frihed på den anden.[34] Det vil sige en konsekvent skelnen mellem nødvendigheden og friheden, hvor dømmekraften, med sine egne *aprioriske* principper, antager en form af kobling mellem de to, således, at det var muligt at iagttage naturen gennem både frihed og formål uden at ophæve naturlovene.[35] Den æstetiske dømmekraft hos Kant er med få ord, en igangsat tankevirksomhed mellem det sensitive og det kognitive, der er et anliggende for en *interesseløs og universal* følelse af *velvære,* hvor det iværksatte sind leder efter begreber at *subsumere* og begribe – *i*nteresseløst; da behaget ikke afhænger af genstandes faktiske forekomst, og universelt; da behaget vækker en fælles smagsdom i mennesket.[36] Denne tankevirksomhed kalder han for fri leg mellem sindets fakulteter. *Frie*, fordi de ikke er bundet af hinanden. *Legende*, fordi forholdet mellem forståelse og fantasi er vakt og ikke er hverken moralsk, formålstjenesteligt eller logisk begribeligt.[37] Der skal med andre ord være afstand mellem dømmekraften og moralen, for at de begge kan fungere frit.

Fælles for både Baumgarten og Kants teorier er, at de ikke beskæftiger sig med æstetik som kunst eller med kunstens systematiske træk, men udelukkende arbejder i et menneskeligt erkendelsesærinde. Med bl.a. Baumgartens definition af sanselighed som erkendelsesmodus og Kants distinktion om at frigøre *det skønne* fra

---

[33] Austring, Bennyé D. p. 11

[34] Thyssen, Ole: p. 418.

[35] Kant, Immanuel: "Kritik af den æstetiske dømmekraft", *Kritik af dømmekraften*, Det lille Forlag, 1995, ISBN: 8791220238. p. 161

[36] Thyssen, Ole: p. 419.

[37] Christiansen, Lars: *Metafysikkens historie*, Museum Tusculanums Forlag, 2011, ISBN: 9788772898742. p. 295.

moralen, frigjordes i tiden også kunsten fra moralen, og spaltedes fra det veldefinerede publikum hvis livsopfattelse den udtrykte.[38] Denne emancipation eller spaltning satte kunsten i fare for at miste tidens gyldighed, eller at lukke sig om sig selv som *l'art pour l'art*[39]. Friedrich Schiller anså dette som lige dele vanskeligt og mulighedsskabende på den måde, at han i forlængelse af Kant og som reaktion på blodbadet under den franske revolution, øjnede det samfundsmæssige dannende potentiale i det æstetiske. Problemet for Schiller var, ikke at kunsten gik bort fra en social funktion, hvor værk måtte korrespondere med en objektiv virkelighed, tværtimod – han ville stille krav til samfundet, således at kunsten universelt skulle forene menneskets iboende splittethed og danne ideal for en harmonisk og balanceret livsførelse. Derfor billigede han at det æstetiske og kunsten var fri af moralen, men de skulle stadigt tjene et formål, eller rettere give udslag i et bestemt felt; legelysten med livet.

Med forbillede i Kants opdeling af sindets fakulteter i det sanselige og det kognitive, benyttede Schiller sig af et driftsperspektiv, hvor en sansedrift og en formdrift udgjorde menneskets dobbelthed. I det femtende af de syvogtyve æstetiske breve[40] beskriver han, hvordan materialet for den sanselige drift er *liv,* hvilket "[...]*dækker enhver materiel væren og enhver umiddelbar tilstedeværelse for sanserne"*[41], og hvordan materialet for formdriften er *skikkelse,* hvilket *"[...]omfatter alle tingenes formelle beskaffenhedder og alle deres relationer til tænkeevnen"*.[42] Forholdet mellem disse to drifter kalder han i en eksplicit forlængelse af Kant for *legedriften,* for hvilket materialet er *levende skikkelse* – altså en hel og ligeværdig dialektik mellem sanser og tænkeevne. Det er denne legelyst han kalder for det skønne og det æstetisk opdragende grundlag. Kun i denne legende omgang med verdenen kan mennesket *"[...]være fuldt og helt menneske."*[43] Andre omkringliggende begreber som *det gode* og *det fuldkomne* kan mennesket kun tage *alvorligt* og derfor ikke frit *lege* med eller betragte ud fra hel tilstedeværelse i sig selv. Det er uden undtagelser altså *hele* denne vekselvirkning mellem sanser, tænkeevne, leg og

---

[38] Schiller, Friedrich: Per Øhrgaard. p. 9

[39] Ibid. p. 9

[40] posthumt i *Menneskets æstetiske opdragelse.*

[41] Schiller, Friedrich. p. 72

[42] ibid. p. 72

[43] ibid. p. 76

alvor, der hos Schiller udgør det borgerlige dannelsesideal, der for menneskets indsigt og udsyn er at finde i det æstetiske. Det vil sige en lyksalig midte mellem loven og behovet, fritaget fra tvang fra enten det ene eller det andet, hvor mennesket efterlades som herre over både aktive og passive kræfter. Som Kant logisk søgte at placere æstetik uden for moralen, er det således Schillers projekt at lade æstetikken bane vejen til moral, og som jeg ser det, til den måde hvorpå mennesket tænker samfund og dannelse.

4.2. Kunstbegrebet

At kunsten er en del af æstetikken ligger inden for Schillers forståelse, og han ville også mene, at kunsten har til opgave at benytte sig af æstetikken til at opstille et ideal for samfundet. Således vil man kunne udlede at æstetikken er et dialektisk erkendelses- og erfaringsmodus, der danner grundlag for forskellige typer af erfaringer, herunder det kunstneriske, og ikke omvendt. Dette på en sådan måde, at det æstetiske udgør ligevægten mellem overordnede forhold i livet, og at kunsten ses som en rendyrkelse af æstetikken[44] – og derfor blot er er en del af det æstetiske domæne. På denne måde er det æstetiske hele tiden tilstede, det være sig aktivt eller passivt. Kunsten, som *afledt funktion* heraf, forstås således som et slags tilstandsrum, der indeholder mulighed for at henstille mennesket til en særlig anderledeshed i overenstemmelse med den sanselige og udefinerbare oplevelse. Altså er kunsten ikke et frit svævende begreb, eller særligt afgrænset område af naturen, men skal forstås som en *fremtrædelse* af naturen, i sin sammenhæng med den,[45] som en rendyrkelse af det æstetiske.[46] Det vil sige at kunstbegrebet ikke er absolut.

4.3. Æstetik og samfund

Som resultat af en etablering af det æstetiske som sanselig erfaring, følger en lang æstetisk tradition der bl.a. rummer Georg W. F. Hegel (1770-1831), Friedrich Nietzsche, Martin Heidegger (1889-1976), Theodor W. Adorno og Herbert Marcuse.

---

[44] Hallberg, Gry Worre: *I Need My Shot of Fiction!* Kandidatspeciale, v/ Teatervidenskab, Institut for Kunst og Kulturvidenskab, 2009. p. 74.

[45] Dewey, John: *Erfaring og Opdragelse*, Hans Reitzels Forlag, 2008, ISBN: 9788741252582. Hans Fink. p. 22.

[46] Med det æstetiske som sanselig erkendelse og kunst som rendyrkelse af det æstetiske, vil jeg i mit sigte om at undersøge det æstetiske som grundlag for uddannelse,ikke beskæftige mig yderligere med æstetik som *den æstetiske produktion* der indgår i skabelsen af kunstobjekter. Ligeledes afstår jeg også fra at benytte æstetik som blot *oplevelse* af kunst.

Særligt Nietzsche, Adorno og Marcuse betragtede det æstetiske som særligt frigørende. I det følgende vil jeg fremhæve de to sidstnævnte, idet deres kulturkritiske stemmer i moderne tid er betydeligt interessante for min behandling af det æstetiske i uddannelsessammenhæng. Adorno og Marcuse tager begge udgangspunkt i marxismens syn på det kapitalstyrede samfund, der grundet industrialiseringens indtog og arbejdsmarkedets nedprioritering af den autentiske forbindelse mellem det producerende individ og produkt, er undertrykkende.[47]

Hos Adorno består det undertrykkende element i en forestilling om beherskelse af naturen udelukkende gennem fornuftskriterier. Han opstiller sammen med Max Horkheimer (1895-1973) i *Oplysningens dialektik* (1947) en civilisationskritik, der er rettet mod den vestlige verdens grundlæggende fremelskelse at et særligt rationelt blik på fremskridt; i forventning om at definere alle objekter i naturen, og i forsøget på at lade naturen underkaste sig det menneskelige begreb om logik, reduceres verden til en genstand der er rungende tom for myter, følelser, nysgerrighed og legelyst.[48] – hvilket også sætter mennesket i en rationel formålstjenestelig rettet forståelse, undertrykker menneskelige behov, marginaliserer det sanselige og udsletter et fuldt dannelsesaspekt.

Marcuse bearbejder undertrykkelsen som et produkt af et fremhærskende *præstationsprincip*, og bygger således sin teori på Sigmund Freuds (1859-1939) driftslære. Civilisationen og kulturen har hos Freud den effekt, at mennesket lader sig drive af et kollektivt ønske om, at undgå ulyst i stedet for at lade sig drive af et individuelt dybt mål om at opnå lystfølelse. Det vil sige at mennesket lader sig styre af et udefra kommende *realitetsprincip* i stedet for et indefra kommende *lystprincip*. Marcuse mener, at dette realitetsprincip i forbindelse med industrialiseringens

---

[47] For at holde min kronologi vil jeg ikke redegøre yderligere for Friedrich Nietzsche. Det frigørende element kan dog ses i hans begreber om det dionysiske og det apollinske. Nietzsche bekæmper kritisk den sokratiske moral, som han ser fremelsket i kristendommens *slavemoral,* hvor ydre elementer antager styrende moralske rammer, og mennesket samstemmigt fjerner sig fra livet. Han forkaster et absolut værensideal og finder håb i kunstens væsen. Han ser overordnet de omtalte fakulteter (Kant) eller drifter (Schiller) som dyder og navngiver dem efter græske forbilleder: Det dionysiske som indbefatter det hæslige, lysten og rusen, og det apollinske som omfatter det skønne, pligtige og klare. Det essentielle i denne sammenhæng er at de dionysiske dyder danner grundlag for en stærk apollinsk dyd. Så for at være helt menneske, have *vilje til at magte sit liv* og for at iværksætte en livsbekræftende *herremoral*, skal mennesket tage udgangspunkt i de dionysiske dyder. Disse dyder anser han dog som så godt som udslettet af højtænkning, men skuer et håb i kunsten, der stadig rummer det i sin kerne. Nietzsche, Friedrich: *Tragediens fødsel*, Gyldendal, 4. oplag, ISBN: 9788700250260. Nietzsche, Friedrich: Antikrist, Det lille Forlag, 3. oplag, 2005: ISBN: 8791220181

[48] Horkheimer, Max; Adorno, Theodor W.: *Oplysningens dialektik – Filosofiske fragmenter*, Gyldendal, 1995, 2. reviderede udgave, ISBN: 8700155322. Jørgen Dehs. p. 12.

produktionsblik, fremtræder som et præstationsprincip,[49+50] der mekanisk former mennesket som blot kollektivt undgående ulyst gennem præstation i ydre sammenhæng. Dette industriens sande produkt kalder han det endimensionale menneske.[51] Dette er for Marcuse en meget lidet ønskværdig situation, da de dimensionale forhold mellem menneskets erkendeevner flades ud og reduceres til at tjene sin egen undergang. Marcuse finder inspiration hos Schillers bearbejdelse af æstetikken som en *legedrift* og vender sig mod kunsten som løsning. Han finder trøst i at *"Kunsten udfordrer det herskende fornuftsprincip, idet den repræsenterer sanselighedens orden påberåber den sig en bandlyst logik – tilfredsstillelsens logik i modsætning til repressionens."*[52] Hvis realitetsprincippet kan tage form som et æstetisk *legeprincip* i stedet for at være et præstationsprincip, vil det sætte mennesket fri fra undertrykkelsen fra samfundet og således forsone et ellers splittet menneske. Således finder han løsningen i det æstetiske aspekt med formuleringen: *"Når først lege-trangen har gjort sig gældende som civilisationsprincip, så vil den bogstavelig talt omforme virkeligheden."*[53] Det vil sige, at den æstetiske dimension i følge Marcuse skal danne grundlag for den måde der tænkes og handles i samfundet for at *omforme virkeligheden*. Ved dimension forstår jeg her, en slags fælles bevidsthed eller det fundamentale aspekt der som et arvemateriale danner grundlag for, hvordan alle andre aspekter i samfundet udfolder sig. Marcuse ville tilslutte sig, at den dimension der har regeret det vestlige samfund siden den industrielle revolution, er en økonomisk dimension – et aspekt der, som konsekvens af logikken om at akkumulere kapital, har ført værdier som effektivitet, præstation og rentabilitet med sig ind i alle andre aspekter af samfundet, som arbejde, familie, kunst, dannelse, menneskesyn, etc.[54]

4.4. Æstetik og dannelse

Dannelsesbegrebet kan spores tilbage til oldtiden og har igennem historien været objekt for megen diskussion, men udmærker sig grundlæggende ved at være en

---

[49] Marcuse, Herbert. 1966. p. 161.

[50] Hallberg, Gry Worre. 2009. p. 77.

[51] Marcuse, Herbert. 1969. p. 137.

[52] Marcuse, Herbert. 1966. p. 171.

[53] ibid. p. 175

[54] Hallberg, Gry Worre. 2016. p. 34

formning af personlighed i en ønsket retning, og i overensstemmelse med gældende samfunds- og menneskesyn. Dannelse rummer den dobbelthed, at det dels er en pædagogisk norm der dækker over indholdet i opdragelse og dels er en adfærdsnorm som følge af denne opdragelse. Det refererer altså både til den *proces* det er at tilegne sig viden og *resultatet* af denne proces. Spørgsmålet, der således er at finde i dannelsesidealet, er hvilken retning der ønskes, hvilket indhold det skal rumme, og hvordan det skal implementeres hos individet.[55]

I tråd med fænomenologiens tankegang om *væren-i-verden*[56] beskrev den amerikanske filosof og reformpædagog John Dewey, at tilegnelse af viden og egenskaber bedst sker når individet interagerer med verden i handlende forstand. Ydermere handler det om at underviseren i højere grad faciliterer et rum for *læring*, frem for at formidle en særlig specifik *viden,* således at eleven i nysgerrighed og lyst, med opmuntring fra underviseren, beror på egne tilegnelsesprocesser.[57] Dette på en sådan måde, at en direkte kropslig håndtering af verden, vil lede den videnssøgende ind i en form for dialektisk feedback-sløjfe mellem at gøre for at vide og at vide for at gøre i en principiel uendelig cyklus.[58] Denne potentielt livslange proces baserer sig på en legende deltagelse i verden, hvor individet både er aktivt handlende og objektivt reflekterende. Den kropslige erfaring betyder for Dewey, at verden fremtræder som nærværende og derfor danner en begribelig og sanselig forankret viden, og ikke blot en akkumulation af fremmedgjorte vidensobjekter.[59] Æstetikken er et vigtigt indhold

---

[55] Fænomenologisk tænkning har meget at betyde for denne udvikling i dannelsestanke. Jeg vil ikke her metodisk redegøre for fænomenologien, andet end at nævne at væren og tilstedeværen er essentiel for denne tænkning i og med at mennesket i følge filosoffen Martin Heidegger har en *kastethed* ind i verden og må skabe betydning for dets eksistens ved interaktion med verden: *"Tilstedeværelsen er værende, som i sin væren forholder sig forstående til denne væren. Dermed er eksistensens formale begreb angivet. Tilstedeværelsen eksisterer. Tilstedeværelsen er endvidere værende, som netop jeg selv er. Med til den eksisterende tilstedeværen hører min-enkelte-heden som mulighedsbetingelsen for egentlighed og uegentlighed. Tilstedeværen eksisterer altid inden for en af disse modi henholdsvis modalt udifferentieret i mellem dem"* Heidegger, Martin: *Væren og Tid*, Forlaget Klim, 2007, ISBN: 9788779553675. p. 74

[56] Martin Heidegger. Thyssen, Ole. p. 583.

[57] Den franske filosof Jaques Ranciere (1940-) tilslutter sig at *forklaring* af viden ikke vil føre til begribelse, men snarere til fordummelse. *"[…]intelligens kender tingene gennem deres årsager, og den går metodisk til værks fra det enkle til det sammensatte og fra delen til helheden. Det er den, der gør det muligt for læreren at overføre sine kundskaber ved at tilpasse dem til elevens intellektuelle evner og verificere, at eleven virkelig har forstået det, han har lært. Det er forklaringens princip. Og det vil fremover […] være fordummelsens princip."* Ranciere, Jacques: *Den uvidende lærer*, Forlaget philosophia, 2007, 1987, ISBN: 9788788663334

[58] Dewey, John. p. 70

[59] Austring, Bennyé D. p. 11

i dannelses-perspektivet hos Dewey, da det i sløjfen mellem udøvelse og tilegnelse, legesyge og refleksion, danner grundlag for, at fantasien og forestillingsevnen frit kan påvirke processen.[60] *"Platon definerede engang en slave, som den der virkeliggør en andens mål [...] Jeg tror ikke, der er noget i den progressive opdragelsesfilosofi, der er rigtigere end det, [...] at den, der skal lære, deltager i udformningen af de mål, som styrer hans virksomhed under læreprocessens forløb."*[61]

Den nulevende finske arkitekt Juhani Pallasmaa (1936-) antager samme vinkel på læringssituationen. Ved at indføre et begreb som *den tænkende hånd,* fastslår han, at *"Sanserne ikke bare er passive stimulireceptorer, og kroppen ikke bare et punkt til, at se verden fra et centralt perspektiv."*[62] Han taler for den visdom der ligger i kroppens *viden* og citerer Martin Heidegger: *"Håndens essens kan aldrig defineres, eller forklares ved det værende et organ der kan gribe [...] i hver af håndens bevægelser, i hvert af dets gøremål, bærer den sig selv gennem et element af tænkning."*[63] Forstået på den måde, at sanselig omgang med verden, er bærer af en viden, eller en visdom om man vil, der ikke kan forklares eller benyttes til at beskrive verden, men kan begribes og bruges til at gøre verden tilstedeværende. Kontakten mellem eleven og den tilegnede viden, skal forblive i en direkte sammenhæng for at vidensindholdet ikke mister sin betydning for eleven, og at vidensindholdet kan forblive af autentisk karakter for erfaringen. Læring opstår dermed hos eleven gennem sanselig observation af underviseren og kropslig mimen derefter, for så at fæstne sig som en kunnen.[64] Jeg ser således dannelse som en opbyggelig begribelse, der faciliterer alle aspekter af menneskelig erkendelse og vejen til forståelse af sig selv i verden, frem for en afgrænset fremmedgjort stillingtagen, der handler om produktet af viden eller dens nyttefunktion. Dette peger tilbage til den marxistiske grundkritik, der omhandlede en undertrykkelse gennem forholdsløs forbindelse mellem produkt og individ, som Adorno og Marcuse reagerede på.

---

[60]Franco "Bifo" Beradi beskriver forholdet mellem det kropslige og fantasien således: *"Only the reactivation of the body of the general intellect–the organic, existential, historical finitude that embodies the potency of the general intellect–will be able to imagine new infinities."* Berardi, Franco "Bifo". p. 157.

[61] Dewey, John. p. 74

[62] Pallasmaa, Juhani: *The Thinking Hand; Existential and embodied wisdom in architecture*. John Wiley & Sons Ltd. 2009. ISBN: 9780470779286. p. 13. Egen oversættelse.

[63] ibid. p. 17 Citat af Martin Heidegger. Egen oversættelse.

[64] ibid. p. 48

5. DEN ÆSTETISKE DIMENSION

Når vi benævner det æstetiske, har vi således at gøre med en erkendelsesevne der faciliterer en læringsproces, hvor individet og verden skaber hinanden i en gensidig interaktion.[65] I følge Adornos reaktion på overprioriteringen af den rationelle erkendelsesevne, og Marcuses kritik af det repressive præstationsprincip, står det klart, at det logiske verdenssyn, hvor mennesket bestrider naturen, står i dimensional modsætning til æstetikken, hvor mennesket henrykkes over naturen. Den æstetiske dimension er således ikke en tilfældig frynsegode, men et værensmodus, der ifølge Marcuse bør danne grundlag for, hvordan mennesket bygger samfund. Individets egen iværksatte lystdrift bliver således frit målet for dannelse, frem for en indordning under bunden kollektiv undgåelse af ulyst. Schiller fandt det æstetiske potentiale i legesygen, og dermed også en væren, der i en vekselvirkning mellem refleksion, sanser, verden og skønhed skaber menneskets bevidsthed og placering i verden, hvilket er betydningsbærende for at opdrage og danne individet til at magte deres eget liv og den fælles verden. Dewey og Pallasmaa er på samme måde fortalere for det dannelsesideal, der opstår ved det æstetiske modus. De betoner på hver deres måde, hvordan læring og dannelse dukker op ved individets eget initiativ, uden tvang, i et forhold mellem forestillingsevne og undersøgende handling.

5.1 *Sisters Academy* i et dannelsesperspektiv

Det er denne, just opsummerede, verden og æstetiske fordring Sisters Hope reagerer på, og skaber deres dannelsesideal udfra, i projektet *Sisters Academy*. De drager på inspiration fra det frigørende potentiale i den æstetiske dimension og fremdyrker følgerækken deraf. Ved at bruge kunsten som et frit performativt rum, åbnes op for lejelysten. Der legemliggøres et nærværende kritisk alternativ, der i sit poetiske formsprog er udefinerbar for rationalet, men begribelig for den sanselige søgen. I lige linje fra Marcuse og Pallasmaa, er dannelsesidealet hos Sisters Academy at benytte det sanselige aspekt til at opnå et fuldt dialektisk forhold mellem oplevelse, indlevelse og udlevelse – og at placere den sanselige erfaring som essentiel legekammerat med virkelighedsforståelsen og samfundstænkningen. Gennem placeringen af det sanselige i midten af uddannelsesinstitutionen, synliggør projektet en klar intention om at demokratisere det æstetiske, forstået på den måde at æstetik

[65] Austring, Bennyé D. p. 12

ikke blot er et værktøj til kunstproduktion eller genrebestemt udfoldelse af kreativitet for enkelte, men skaber et universelt mellemmenneskeligt sanseligt forhold til væren og verden, hvor sensitive værdier opprioriteres og erstatter de ellers præstations-fremmende og samfundsundertrykkende værdier som effektivitet og rentabilitet. Ved at sætte skønheden, legelysten og nysgerrigheden i forbindelse med dannelses-tanken, imødekommes Schillers drøm om det hele menneske, eller den *levende skikkelse,* om man vil, hvor individet bliver i stand til at træde ind i verden på værdig vis frem for at trække sig tilbage i fremmede begrebslige tåger og logiske regnestykker over moralen. Som jeg ser det, er brugen af den æstetiske dimension ikke ensbetydende med at rationel refleksion bandlyses. Det skal heller ikke forstås sådan, at det sanselige skal udelukke aspekter som videnskaber og økonomi. I følge de teoretiske overvejelser jeg har præsenteret hos bl.a. Adorno og Marcuse, er det tværtimod muligt at omprioritere samfundet således at rationalitet, videnskab og økonomi tænkes ud fra et æstetisk grundprincip eller rettere i samspil med det.

Dette kom også til udtryk i mine egne oplevelser med projektet. Som beskrevet tidligere i min ekfrase, oplevede jeg en kraftig indsigt i, at verden kan være anderledes, hvis blot forandringen sættes i gang i bevidstheden. Performance-installationen fremstod langt fra kunstig og opsat, for det var som sagt ikke den performative præmis at opretholde en fiktion, men at benytte kunstens andethed for netop at etablere denne andethed i virkeligheden. Jeg blev introduceret til det som *det poetiske blik*, der, givet ud fra den bevidsthed jeg *vælger* at træde ind i verden med, er en form for glaslegeme sat for mit indre øje. Den æstetiske bevidsthed der skaber livet som et kunstværk og naturen som kunstner. *Sisters Academy* benytter med andre ord kunstens tilstandsrum til at nærme sig en anden virkelighed.

6. KONKLUSION

Vender jeg tilbage til min indledningsvise kritik af regeringens ønske om at fundere den gymnasielle uddannelse på de arbejdsmarkedsfremmende logikker som innovation, kompetencer og karriere, er det nærliggende at se det i lyset af Adorno og Marcuses civilisations- og kulturkritik. Følger man deres tankegang vil disse logikker kun sørge for yderligere undertrykkelse af samfundet og skabe borgere, der ved forhøjet præstation blot skal præstere mere i undgåelse af ulyst, som en form for selvopretholdende centrifuge, der frasorterer menneskets sensible islæt og søgen efter lystbetonet legeglæde. Schillers *levende skikkelse,* der er en forening mellem sansedrift og formdrift vil altså ikke være tilstede, og mennesket reduceres blot til

skikkelse, med eneste formål at tjene som maskinelt produktionsapparat. I lige linje fra disse overvejelser, er det altså ikke nok, kun at lade kunsten vise sig en gang imellem, i dertil indrettede bygninger, som rationelt isoleret fænomen. Der skal mere til. Æstetikken, som både legelyst og sanselig erkendelse, skal danne grundlag som civilisationsprincip og fordre en nysgerrig og empatisk livsførelse. Den æstetiske dimension skal være det aspekt, der definerer vores omgang med alle andre aspekter og bringe sine værdier ind i dem, for at etablere *livet* som den frie kunst. Her tænkes der ikke på at etablere en dekadent boheme-*livsstil* oven på en stadig latent rationel vurdering af civilisationen. Der menes at vi skal benytte æstetikken, der i moderne tid har isoleret sig i begrebet *kunst,* til at danne samfund med. Set i lyset af den tidligere beskrivelse af kunsten som *rendyrkelse af det æstetiske*, synes rendyrkelsen kun nødvendig fordi mennesket, grundet præstationsprincippet, ikke har været tilladt at dyrke æstetikken andre steder end i kunsten. Følger man denne tankegang helt til ende, vil det åbenbares, at æstetikken bør kunne dyrkes fuldt ud i alle samfundets aspekter, som arbejde, familieliv, dannelse og menneskesyn, og ikke kun som *kunsten*. Kunsten er i dette perspektiv det undertrykkende samfunds indkredsning af de bløde erkendelsesformer til et enkelt isoleret fænomen – ikke definerbar i sig selv og i sin æstetiske natur, men forståeligt nok som fast defineret område. Det æstetiske er en grundlæggende nødvendighed for mennesket og kan til forskellige tider antage forskellige former, og forme forskellige principper. Det kunstbaserede forskningsprojekt *Sisters Academy* foreslår, på baggrund af den redegjorte kulturkritik, at en æstetisk dimension ikke blot kan gøre noget for uddannelsesinstitutionen, men bliver nødt til at definere den for at i mødekomme menneskets menneskelighed i naturens naturlighed. I John Deweys indkredsning af læringsmålet beskrev han, at en slave er den der virkeliggør andres mål. I denne sammenhæng ser jeg, at regeringen med deres udspil vil klargøre unge mennesker til kun at kunne udfolde tænkning inden for meget begrænsede rammer, og til at realisere et mål der ikke er deres eget. Som effekt af denne specifikke ensrettede indretning, har eleverne kun et simuleret og fjernt ejerskab over målsætningen for dem selv, når mål*et* i deres opdragelse er givet på forhånd.

Den kritiske antropolog vil naturligvis betvivle om den æstetiske dimension overhovedet er mulig at implementere i så bred udstrækning som jeg fremstiller det her. Tvivlen ville gå på om det ikke kræver en en særlig opvækst og baggrund for at trives i et sådant samfund, og om det ikke betyder at individet skal besidde specifikke sociale resourcer og speciel *kulturel kapital* for at deltage og gro i den ønskede

retning? Kritikken kunne lyde på om det ikke blot ville omprioritere strukturen således at de mennesker som trives under det samfund regeringen repræsenterer, vil vantrives i det æstetiske, og vice versa. Dertil mener jeg, at teorien om at placere den æstetiske dimension i kernen af samfundstænkning, netop danner fordring for en ligevægtig civilisation hvor der ikke er brug for at tænke i kulturel kapital eller specifikke resourcer for at skulle passe ind. Fordi trivsel er centeret i det æstetiske, og ikke økonomi, er det min tanke at omvurderingen vil styrke det mellem-menneskelige. Man må her huske på, at der ikke er tale om en samfundsform bygget på *kunst*, men den sanselige erkendelse.

Hermed vil jeg ud fra min redegørelse og analyse konkludere, at sanselighed er essentiel i selve erkendelsen af verden og derigennem for, hvordan dannelse og læring tager sig ud. Sanseligheden bør ikke blot være isoleret til kreative fag, men definerende for et dannelsesideal, hvor sensibilitet danner grundlag for et almenmenneskelig værensmodus. Den æstetiske dimension kan på denne måde være kernen i dannelsesidealet og danne grundlag for, hvordan uddannelse skabes. Jeg mener på baggrund af mine egne observationer bestemt at det er muligt, at den æstetiske dimension kan danne dette grundlag. Det er blot et spørgsmål der afhænger af civilisationens menneskesyn og indstilling til fremskridt. Måske det med tiden vil vise sig at blive en realitet.

LITTERATUR

Austring, Bennyé D: ***Æstetik er også en måde at erkende på***, Liv i Skolen, Nr. 3/2011, ISSN: 13982613

Berardi, Franco "Bifo": ***The Uprising: On Poetry and Finance.*** Semiotext(e), 2012. ISBN: 9781584351122.

Christiansen, Lars: ***Metafysikkens historie***, Museum Tusculanums Forlag, 2011, ISBN: 9788772898742

Dewey, John: ***Erfaring og Opdragelse***, Hans Reitzels Forlag, 2008, ISBN: 9788741252582

Hallberg, Gry Worre: ***I Need My Shot of Fiction!*** Kandidatspeciale, v/ Teatervidenskab, Institut for Kunst og Kulturvidenskab, 2009

Hallberg, Gry Worre: Keynote: ***Sisters Academy. intervenerende performance praksis og sanselig uddanelse***, BUKS - Tidsskrift for Børne- og Ungdomskultur, Nr. 61, Årgang 33, 2016, ISSN: 09076581

Heidegger, Martin: ***Væren og Tid***, Forlaget Klim, 2007, ISBN: 9788779553675.

Horkheimer, Max; Adorno, Theodor W.: ***Oplysningens dialektik - Filosofiske fragmenter***, Gyldendal, 1995, 2. reviderede udgave, ISBN: 8700155322

Kant, Immanuel: ***Kritik af den æstetiske dømmekraft,*** Kritik af dømmekraften, Det lille Forlag, 1995, ISBN: 8791220238.

Marcuse, Herbert: ***Eros og civilisationen***, Gyldendals Uglebøger, 1966, 2. oplag, ISBN: 8700589713

Marcuse, Herbert: ***Det én-dimensionale menneske***, Gyldendals Uglebøger, 1969, 2. oplag.

Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling: ***Fra Elev til Studerende - klædt på til videre uddannelse.*** Regeringen. 2016. ISBN: 9788793214866

Nietzsche, Friedrich: ***Tragediens fødsel***, Gyldendal, 4. oplag, ISBN: 9788700250260

Nietzsche, Friedrich: ***Antikrist,*** Det lille Forlag, 3. oplag, 2005: ISBN: 8791220181

Ranciere, Jacques: ***Den uvidende lærer***, Forlaget philosophia, 2007, 1987, ISBN: 9788788663334

Rømer, Aastrup Thomas: ***Regeringen har med 20 linjer udslettet gymnasiets værdier***, Dagbladet Information, Debat, 27. april 2016.

Schiller, Friedrich: ***Menneskets æstetiske opdragelse***, Gyldendal, 1996, ISBN: 8700256080

Thyssen, Ole: ***Det filosofiske blik***, Informations forlag, 2012, ISBN: 9788775143283

Politikkens Filosofi Leksikon, Politikkens forlag, 2. udgave, 1. oplag, 2010, ISBN: 9788756750021

REFERERED INTERNETSIDER

Sisters Academy
www.sistersacademy.dk

Sisters Hope
www.sistershope.dk

Bikubefonden
www.bikubenfonden.dk/udstillingsprisen-vision

Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling:
www.uvm.dk